

І. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 910.1

Любіцева О.О., Кінтенко В.К., Федчук А.П.

32-Й МІЖНАРОДНИЙ ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНГРЕС – ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ СВІТОВОЇ ГЕОГРАФІЇ

Висвітлюються ключові напрями досліджень 32-го Міжнародного географічного конгресу у контексті проблематики кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ключові слова: Міжнародний географічний конгрес, кафедра країнознавства та туризму, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Освещаются ключевые направления исследований 32-го Международного географического конгресса в контексте проблематики кафедры страноведения и туризма Киевского национального университета имени Тараса Шевченка.

Ключевые слова: Международный географический конгресс, кафедра страноведения и туризма, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка.

This article outlines the key fields of research at the 32nd International Geographical Congress within the context of subject matter raised at the Department Tourism and Regional Studies, Taras Shevchenko Kyiv National University.

Key words: International Geographical Congress, department tourism and regional studies, Taras Shevchenko Kyiv National University.

Постановка проблеми. Діяльність Міжнародного географічного конгресу спрямована на координацію наукової діяльності географів задля вирішення актуальних проблем взаємодії суспільства і природи. Тому, головною географічною подією 2012 р. став черговий 32-й Міжнародний географічний конгрес (МГК), який проходив з 26 по 30 серпня у м. Кельн (Німеччина). Перший подібний захід такого масштабу відбувся ще у 1871 р. у м. Антверпен. У теперішньому ж вигляді МГК заснований у 1922 р. в Брюсселі. Відтоді цей міжнародний науковий захід відбувається раз на чотири роки. Організаторами цього річного МГК, крім його основного засновника – Міжнародного географічного союзу (МГС) – виступили також Географічне товариство Німеччини та географічний факультет Кельнського університету.

Метою статті є визначення за матеріалами 32-го Міжнародного географічного конгресу актуальних напрямів географічних досліджень у контексті проблематики кафедри країнознавства та туризму географічного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Виклад основного матеріалу. У конгресі 2012 р. взяло участь близько 2300 учасників з 80 країн світу, з них 1307 – вчені з науковими ступенями і званнями, 440 аспірантів і молодих науковців, 247 студентів. Як видно з рис. 1, понад половину учасників склали вчені з Німеччини. Найбільш

численні делегації традиційно прибули з США, Росії, Франції, Китаю та Японії (понад 100 учасників з кожної країни). Україну представило 25 науковців, головним чином співробітники Інституту географії НАН України та географічного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Очолив делегацію член-кореспондент НАПН України, президент Українського географічного товариства, професор Шищенко П.Г.

Рис. 1. Географія учасників 32-го Міжнародного географічного конгресу (за Дж. Штадельбауером).

У рамках роботи конгресу Генеральна асамблея зі складу голів національних делегацій обрала нового президента Міжнародного географічного союзу. Вперше в історії цієї організації президентом став представник Росії – завідувач лабораторії геополітичних досліджень Інституту географії РАН, професор Колосов В.О.

В.О. Колосов відомий своєю активною участю у міжнародному науковому співробітництві. З 1991 р. він був членом, а у 1996-2004 рр. – головою Комісії МГС з політичної географії; у 2006 р. він був обраний віце-президентом Міжнародного географічного союзу. Будучи на цих посадах, В.О. Колосов виступив співорганізатором низки міжнародних конференцій і семінарів, у тому числі – міжнародної конференції «Територіальна ідентичність і геополітика», яка відбулась 18-23 вересня 2011 р. на базі Інституту географії НАН України та Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського.

Виступаючи перед делегатами конгресу, новообраний президент МГС відзначив безпрецедентно високу відвідуваність цього заходу і його інноваційну програму. Також В.О. Колосов окреслив для себе такі основні завдання на посту президента: посилення взаємодії МГС з іншими міжнародними науковими союзами, особливо у галузі суспільних наук; реалізація ініціативи МГС «Культури і цивілізації для розвитку

суспільства»; поглиблення взаємодії МГС з географічними об'єднаннями країн СНД.

Традиційно каркас структури конгресу формують засідання комісій та цільових груп, які на постійній основі працюють в рамках Міжнародного географічного союзу. Цього року члени 36 комісій і 2 цільових груп зібрались для обговорення актуальних питань розвитку географічної науки та наукових результатів за окремими напрямками [2; 7; 11]. При цьому інноваційним елементом у структурі конгресу стало обговорення чотирьох ключових напрямів, які, на думку організаторів, відображають основний зміст девізу цьогорічного конгресу «З небес на землю» – це питання глобалізації і глобальних змін; проблеми взаємодії суспільства і природи; нові ризики і конфлікти; процеси урбанізації і демографічні зміни.

Ці напрями були визначені у результаті обговорення географів на двох семінарах у 2009 та 2010 рр. По кожній з ключових тем було проведено дві пленарні доповіді видатними громадськими діячами (представниками органів влади та міжнародних організацій) і відомими вченими-географами.

Так, колишній президент МГС проф. Бруно Мессерлі у своїй пленарній доповіді «Глобальні зміни і глобалізація – виклики для географії» підкреслив, що наріжною проблемою для географічних досліджень є вивчення ефектів кліматичних змін на різних просторових рівнях – від локального до глобального [11]. Тематична деталізація цієї проблематики у порядку денному 32-го МКГ вказує на масштабність і комплексність географічного підходу до виявлення кліматичних змін, оцінки їх динаміки та регіональних прогнозів (враховуючи навіть аналіз суспільних уявлень про зміни клімату та їх наслідки).

Крім того, проф. Бруно Мессерлі у своєму виступі визначив чотири теми, які на його думку, вказують на виключні передумови активного та інноваційного використання методології сучасної географічної науки у міжнародних дослідницьких програмах, покликаних вирішити актуальні наукові і соціально-економічні питання.

Першу тему проф. Б. Мессерлі означив як «Зв'язок природничих і гуманітарних наук: географія як наука, яка налагоджує мости». Дотичні до цієї теми дослідження активно почали розроблятися географами різних країн після ухвалення програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (1971 р.) і публікацій з обмежень суспільного зростання, виконаних Римським клубом (1972 р.). Згодом ця проблематика отримала новий поштовх після закликів вчених до посилення міждисциплінарної відповідальності, що пролунали на конференції ООН зі сталого розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). Останнім часом актуальність теми відзначено на симпозіумі лауреатів Нобелівської премії (Стокгольм, 2011 р.), учасники якого вкотре підкреслили, що екосистеми і суспільні системи динамічні і нерозривно взаємопов'язані. В рамках цієї теми відкривається широке підґрунтя для

вивчення історико-географічних вимірів глобалізації – історичних передумов глобальних трансформацій та їх геопросторових результатів [3].

Друга тема – екосистемне забезпечення ресурсокористування – покликана ще тісніше залучити географічну науку до вирішення актуальних питань сталого розвитку, з концепцією якого так чи інакше пов'язані усі основні напрями сучасної географії. Розглядаючи результати досліджень, тематично об'єднаних проблемою взаємодії суспільства і навколишнього середовища, провідні географи порушують на порядку денному суттєве з точки зору теорії і методології географії питання можливостей і викликів інтегрального підходу до вивчення глобальних змін сьогодення. У зв'язку з цим, тематичні фокуси географічної думки зосереджуються на дослідженні питань функціонування «зеленої економіки». У цьому контексті особливого значення набувають географічна експертиза, управління природокористуванням, розвиток екосистемних послуг у культурних ландшафтах, що передбачає різноманіття аналітичних підходів до управління [1].

Зрозуміло, що зусилля географів залишатимуться неефективними допоки не будуть реалізовані дієві шляхи залучення географічного знання до діалогу між наукою і державним управлінням. Ця думка стала ключовою у проголошеній третій темі. Кінцевою метою географічних розробок, об'єднаних цією темою, є забезпечення надійного інформаційного підґрунтя для прийняття управлінських і політичних рішень. Це дозволить закріпити роль географії у сучасному світі як дієвого інструмента сталого розвитку Землі.

Четверта тема – міжнародні дослідження у галузі географічної і природничої освіти – в тій чи іншій мірі реалізується на різних рівнях суспільної комунікації і в усіх регіонах Землі. Причина розробок під такою тематикою очевидна: суспільство перебуває на «перехресті» глобальних змін і процесів глобалізації, що зумовлює необхідність переосмислення всепланетарної єдності і відповідальності суспільства перед природою. З цією метою проф. Бруно Мессерлі реалізує амбітний проект МГС – проголошення під патронатом ЮНЕСКО Міжнародного року глобального взаєморозуміння. Цей проект покликаний посилити значення світової географічної думки, результатів комплексних наукових досліджень і здобутків географічної освіти.

Географічний підхід щодо оцінки, менеджменту та подолання ризиків і конфліктів виражається у становленні наукового напрямку, який забезпечить можливість здійснювати просторовий аналіз і предметно унаочнювати просторові зміни ризиків, тому комплексне уявлення про масштаби глобальних викликів покликана надати нова картографія ризиків і конфліктів [4]. Очевидно, що суттєве значення у розвитку проблематики ризиків і конфліктів мають прикладні дослідження взаємодії людини і природи (просторовий аналіз зсувів і його застосування у територіальному плануванні, систем раннього попередження стихійних явищ, у першу чергу у прибережних районах тощо).

На порядок денний виноситься проблематика геосоціального характеру: розселення і переселення як стратегія запобігання небезпеки здоров'я, загрози життю і уникнення зубожіння; географія насилля і формування культури протестів в містах; реконструкція регіонів-фантомів з врахуванням етнічних і релігійних груп, колишніх держав; проблеми корінного населення; географія і тоталітарні режими; а також пост-конфліктний розвиток націй.

Ще одним ключовим напрямом досліджень у світовій географії є вивчення соціокультурних геопросторових ефектів, пов'язаних з урбанізацією і демографічними змінами. Так, у рамках 32-го МГК на широке обговорення винесені питання сталого розвитку урбанізованого середовища, методик стратегічного міського планування, розвиток функцій урбаністичних центрів у ХХІ ст. Актуальні аспекти глобалізаційних і глокалізаційних ефектів розкриваються у дослідженнях реорганізації міст, неолібералізації урбаністичних трансформацій, виявлення глобальних переможців та локальних переможених у контексті стратегій регенерації так званих «помираючих міст» [5; 11].

У свою чергу, предметне обговорення доповідей, заявлених відповідно до вищезазначених чотирьох тем, відбувалось упродовж робочого тижня в рамках 400 спеціальних сесій. Автори статті взяли участь у роботі тих секцій, які безпосередньо пов'язані з проблематикою кафедри країнознавства та туризму географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Зокрема, завідувач кафедри, д.геогр.н., проф. Любіцева О.О. у секційному засіданні комісії з культурологічних підходів в географії, присвяченому вивченню сакрального простору, виступила з доповіддю про розвиток географічних досліджень паломництва в Україні у контексті об'єктно-предметної взаємодії географії культури та географії релігій [10]. Становлення цього напрямку географічних досліджень в Україні відбувалося на початку 1990-их рр. за безпосередньої участі автора, наукові праці якого у вітчизняній науці визнані базовими для цієї дисципліни. У доповіді визначені основні наукові проблеми цього напрямку дослідження: 1) вивчення релігійної ситуації і динаміки її просторового розвитку; 2) просторовий розподіл сакральних центрів; 3) просторові і часові характеристики розвитку паломництва; 4) оцінка доступності сакральних центрів для задоволення потреб вірян і управління цими об'єктами на принципах сталого розвитку.

Аналіз тематики секційних засідань комісії з географії туризму та дозвілля дозволив визначити такі актуальні питання у цій царині: вплив глобальних змін на соціокультурні аспекти туризму; проблеми регіонального сталого розвитку туризму; трансформація географії туризму у колишніх колоніях (т.зв. глобальний південь); туристична мобільність в урбанізованому просторі. Окрему проблематику становлять питання трансформації і управління туристичними дестинаціями в умовах інтенсифікації глобальних змін і пов'язаних з цим ризиків для туризму.

У ході секційних засідань комісії з географії туризму та дозволя серед учасників конгресу розповсюджувався компакт-диск з проблем розвитку туризму в Україні, підготовлений за результатами наукових праць викладачів кафедри країнознавства та туризму.

Також асистент кафедри к.геогр.н. Федчук А.П., підтверджуючи тезу про залучення у світовий туристичний процес віддалених, важкодоступних та малозмінених людиною територій, виступив з доповіддю про особливості розвитку антарктичного туризму [8]. Основним результатом виконаної роботи є розробка і впровадження механізмів просторового управління у районі наукових інтересів України в Антарктиці та безпосередньо на станції «Академік Вернадський» – одній з п'яти найбільш відвідуваних туристами наукових станцій в Антарктиці за останні півстоліття.

Крім того, виступаючи з доповіддю на секції з ключових теоретичних питань політичної географії, Федчук А.П. виділив ключові здобутки міжнародно-правового режиму Антарктики – еволюцію просторових уявлень впродовж ХХ ст.; механізм забезпечення геополітичної стабільності та міжнародного наукового співробітництва; механізм природокористування на базі екосистемного підходу в масштабі цілого континенту; механізм реагування на нові природні та суспільні виклики [9]. Визначені механізми дозволяють говорити про політико-географічну систему Антарктики як дієву регіональну модель управління міжнародним простором, який знаходиться за межами юрисдикції жодної з країн.

Оскільки міжнародні території відзначаються високим просторовим потенціалом сталого розвитку, суспільно-географічні проблеми управління міжнародними політико-територіальними системами вперше були включені до проблематики кафедри країнознавства і туризму за результатами роботи конференції «Країнознавство як міждисциплінарний напрям наукових досліджень: актуальні проблеми», приуроченої до 20-річчя кафедри (Київ, 2010) [6]. Надалі слід очікувати нових наукових розробок з вивчення стратегічних властивостей географічного середовища, виявлення та оцінки тих геостратегічних об'єктів, які мають вплив на реалізацію національних інтересів. У свою чергу ефективність реалізації національної стратегії діяльності України в Антарктиці (так само, як і у Світовому океані та відкритому космосі), залежатиме від рівня наукового обґрунтування україноцентричного підходу у суспільно-географічних дослідженнях вітчизняних вчених.

Висновок. Підсумовуючи роботу 32-го Міжнародного географічного конгресу, можна стверджувати, що переважна більшість досліджень в сучасній світовій географії відповідає принципам геопросторової конкретності та зв'язкам з глобальним контекстом і незмінно пов'язана з концепцією сталого розвитку. Найближчими запланованими науковими заходами Міжнародного географічного союзу є регіональні конференції у Японії (Киото, 2013), Польщі (Краків, 2014) та Росії (Москва, 2015).

Наступний Міжнародний географічний конгрес відбудеться у Пекіні у 2016 р.

Використані джерел:

1. Взаимодействие общества и окружающей среды [Електронний ресурс] / Кіптенко В.К. – Режим доступу: <http://geomi.ru/vector/osnovnyie-napravleniya-sovremennoy-ge>.
2. Международный Географический Конгресс, Кёльн – 2012 [Електронний ресурс] / Кіптенко В.К. – Режим доступу: <http://geomi.ru/news/mezhdunarodnyiy-geograficheskii-kongre>.
3. Основные направления современной географии [Електронний ресурс] / Кіптенко В.К. – Режим доступу: <http://geomi.ru/news/sorientiruysya-osnovnyie-napravleniya>.
4. Риски и конфликты: роль географии в современном мире [Електронний ресурс] / Кіптенко В.К. – Режим доступу: <http://geomi.ru/news/riski-i-konfliktyi-rol-geografii-v-sov>.
5. Урбанизация и демографические изменения [Електронний ресурс] / Кіптенко В.К. – Режим доступу: <http://geomi.ru/news/urbanizatsiya-i-demograficheskie-izmeneniya-v-fokuse-mezhdunarodnogo-geograficheskogo-kongressa-kyoln-2012>.
6. Федчук А. Становлення україноцентричного підходу у комплексно-географічних дослідженнях Антарктики // Географія та туризм: Наук. Зб. / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. – К. Альтерпрес, 2010. – Вип. 5. – С. 159-165.
7. 32-nd International Geographical Congress: Book of Abstracts. – Cologne: Druckerei Martin Roesberg, 2012. – 979 p.
8. Fedchuk A. The Development of Antarctic Tourism: Implications of Multilevel Spatial Management // 32nd International Geographical Congress: Book of Abstracts. – Cologne, 2012. – P. 226-227.
9. Fedchuk A. Semi-centennial Antarctic Governance: Lessons Learned from the Antarctic Treaty System // 32nd International Geographical Congress: Book of Abstracts. – Cologne, 2012. – P. 408.
10. Lyubitsseva O. Geographical Studies of Pilgrimage in Ukraine // 32nd International Geographical Congress: Book of Abstracts. – Cologne, 2012. – P. 98.
11. The IGC Conference Newspaper, 27-30 August 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://igc2012.org/frontend/index.php?page_id=661&ses_id=96ac151c7801c3bbb378865b607d154a.

УДК 327:378:911.3

Балабанов Г.В.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ТУРИЗМУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ АВІАЦІЙНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Розкрито напрями міжнародної діяльності кафедри країнознавства і туризму Національного авіаційного університету.

Ключові слова: міжнародна діяльність, кафедра країнознавства і туризму Національний авіаційний університет,

Раскрыты направления международной деятельности кафедры страноведения и туризма Национального авиационного университета.

Ключевые слова: международная деятельность, кафедра страноведения и туризма, Национальный авиационный университет.

Revealed international activities department of regional geography and tourism National Aviation University.

Key words: international activities, department of regional geography and tourism, National Aviation University.

Національний авіаційний університет (НАУ) є одним з провідних і найбільших вищих навчальних закладів України, де навчається понад 35 тисяч студентів і слухачів із 50 країн світу. Він заснований у 1933 р. і добре знаний в Україні та за кордоном традиціями якісної освіти,